

Spoštovani bralci!

Pred vami je že druga posebna številka revije "Socialno delo", ki posega na področje duševnega zdravja. Tokrat je osrednja tema zaščita uporabnikov psihiatričnih ustanov. Ta problematika je bila pri nas doslej izrinjena povsem na rob, z demokratizacijo družbe pa prihaja čas, da o njej odkrito spregovorimo. S to temo smo se prvič srečali v okviru Tempusa - Študija duševnega zdravja v skupnosti, predvsem po zaslugi Davida Brandona.

Prispevki v tej številki so razdeljeni v štiri pomenske sklope. V prvem delu poskušamo predstaviti nekatere najznačilnejše vidike delovanja totalnih institucij, kakršne so tudi duševne bolnišnice. Sestavki obravnavajo dve ravni: raven vsakdanjega doživljanja skozi oči uporabnika, kot tudi pogled skozi prizmo teoretične analize sistema moči in regresa, ki ga proizvaja.

Drugi del opisuje oblike in razvojno pot zagovorništva v svetu in pri nas. Zaradi velikega nesorazmerja moči med uporabniki in vodstvom psihiatričnih ustanov se je v zadnjem desetletju v razvitem svetu pojavila nova dejavnost - zagovorništvo. Njegov namen je varovanje temeljnih človekovih in zakonskih pravic oseb, ki se nahajajo v teh ustanovah. Tudi pri nas v okviru Odbora za družbeno zaščito norosti že dobro leto deluje projektna skupina za zagovorništvo, ki nudi pravno in psiho-socialno pomoč uporabnikom psihiatričnih ustanov. Prizadeva si tudi za posodobitev in demokratizacijo zakonodaje o duševnem zdravju. Zagovorništvo ima tudi pomembno vlogo v procesu emancipacije oziroma resocializacije uporabnikov, saj izolacija in stigmatizacija, ki spremljata sedanje oblike hospitalizacije povzročata uporabnikom precejšnjo škodo v osebnotnem razvoju, predvsem v njihovi samopodobi ter v obliki motivacijskega primanjkljaja.

Tretji tematski sklop se ukvarja s problematiko norosti, ki jo v psihiatričnem jeziku označujemo s pojmom "duševne bolezni". Prispevki podajajo nekatere manj znane ugotovitve tujih avtorjev, ki postavljajo pod vprašaj upravičenost in smotrnost prevladujočega medicinskega modela in njegovega kategorialnega pristopa. Sledijo razmišljanja o možnosti drugačnega gledanja na te pojave ter o drugačnosti nasploh. Med prevodi bi želeli opozoriti predvsem na fenomenološki opis Angleža Percevala, ki je pred več kot sto leti odkril, kako premagati svojo psihozo in je po dolgotrajni borbi dosegel, da so ga končno izpustili iz psihiatrične bolnišnice. Kasneje je ustanovil prvo zagovorniško organizacijo in na podoben način pomagal še mnogim drugim. Po njegovi smrti je zagovorništvo prenehalo delovati za dobrih sto let.

Pozornosti je vreden tudi prevod članka, ki opisuje delo z družino uporabnika ter sestavek, ki zastavlja vprašanje, če je zares nujno potrebno, da postane uporabnik doživljenjsko odvisen od nevroleptikov.

Četrty sklop je posvečen zakonodaji o duševnem zdravju. Kot rezultat enoletnega dela skupine za zagovorništvo je nastal članek, ki obravnava slovensko zakonodajo, napotke za delo zagovornika ter predloge za spremembo zakonodaje. Zavzemamo se za uzakonitev institucije zagovorništva, tako, da bi bil ob vsaki prisilni hospitalizaciji obvezno navzoč tudi zagovornik. Podanih je tudi nekaj podatkov v zvezi z zakonodajo na področju pravne in poslovne sposobnosti ter skrbništva, ki prav tako spadajo v delokrog zagovorništva. Izvedli smo manjšo raziskavo, v kateri smo želeli ugotoviti, v koliki meri so naši pravniki pripravljeni zastopati uporabnike psihiatrije. Rezultati niso preveč spodbudni, kar še dodatno kaže na nujnost uzakonitve zagovorništva pri nas. Na ta način bi bili uporabniki psihiatrije deležni enakih pravic, kot jih imajo osebe, katerim je bila zaradi storitve kaznivega dejanja odvzeta prostost.

Skoraj vse prispevke so napisali, prevedli ali priredili člani Odbora za družbeno zaščito norosti. Poleg urednice so to: Vito Flaker, Peter Modic, Božena Pem Bauer, Brane Dobovičnik, Teodor Šučur, Žele Despotovič, Igor Spreizer, Martina Štirn, Tomaž Bratuša in Barbara Čufer. Vsi ti so se na tej ali oni strani pregrade že osebno srečali s to problematiko, zato je v prispevkih čutiti nekoliko bolj angažiran odnos, kot je običajno za ljudi, ki so samo "strokovnjaki". Osebno menim, da je to sestavkom le v korist, saj se vse pre pogosto srečujemo z navidezno "nevtralnostjo", ki daje lažni videz "objektivnosti".

Pričujoča številka socialnega dela v nekem smislu predstavlja izziv, morda povabilo, da bi na probleme duševnega zdravja in na institucije, ki naj bi zanj skrbele, pogledali na nov, drugačen način. Naš namen ni dajati splošno veljavnih odgovorov, temveč predvsem vzpodbuditi nova vprašanja in razmišljanja, ki prehajajo domet redukcionističnega medicinskega modela. Problematiko norosti bi želeli postaviti v kontekst neobremenjenih razmišljanj o človeku in njegovih temeljnih pravicah, ki so, danes bolj kot kdajkoli prej, preizkusni kamen naše porajajoče se demokracije.

Urednica